

CASTELLANO GUIGUA ÑE'Ë OIKÉVA GUARANÍME ÑEHESA'YIJO GUARANI PARAGUÁI ÑE'ERYRÚPE (OÑEMYATYRÕ HA OÑEMONGAKUAAVÉVA, 2021)

Celeste Fleitas Guirland
Arnaldo Casco Villalba
Abelardo Ayala Rodríguez
Esmilse Ramírez de Giménez
Dirección General de Investigación Lingüística
Secretaría de Políticas Lingüísticas, Paraguay
Email: dgil@spl.gov.py

Ojereruka: 26/04/2024

Oñemoneĩ: 20/11/2024

DOI: <https://doi.org/10.47133/renepylen2024-02>

ÑEMOMBYKY

Ko tembikuaareka «Castellano guigua ñe'ë oikéva guaraníme ñehesa'yijo *Guarani Paraguái Ñe'eryrúpe* (oñemyatyrõ ha oñemongakuaavéva, 2021)» oñemoĩ hupytyrãrõ tojehechauka opavave umi ñe'ë oúva España ñe'ëgui ha oíva ko ñe'ëryrúpe, tojejeporeka umi hapoite rehe ojekuaa hağua mba'eichaguápa ko'ã ñe'ë pyahu oikéva España ñe'ëgui. Ojeguata arandu rypy'ũ ári ojeheka ha oñehesa'yijopaita hağua ñe'ënguéra ha opaita mba'e ojejuhúva ko ñe'ëryrúpe ojehepyty hağua upe ojepotava'ekue. Upe tembiaporape ojeporuva'ekue oñemohenda mokõi hendáicha, oñemyaty aranduka ha ambue marandu rendágui ha noñesëi tendaháre, oñemba'apo ha oñehesa'yijo hağua ko apopyrã ojeporu Natalia Krivoshein de Canese rembiapokue España ñe'ëguigua oikéva guaraníme rehegua. Ko tembikuaarekápe ojehecha ko ñe'ëryrúpe oíha 2015 ñe'ë, ko'áva apytégui ojehechakuaa oíha 247 (12 %) ñe'ë oúva España ñe'ëgui, upéichante avei, ojehechakuaa castellano-pe oikeha ñe'ë 16 ñe'ëgui oike mboyve guarani ñe'ë apytépe. Oñehesa'yjo rire ko'ã 247 ñe'ë España ñe'ëgui oúva, ojejuhu 454 hendáicha oñemoambuehague umi ñe'ë, oñemohendáva 403 ñe'ë iñambuéva ñe'ë ryapu ha ijehaípe, 49 iñambuéva hetepýpe ha mokõi ñe'ëjoaju retepýpe. Umi oúva España ñe'ë apytégui ojejuhúva ko tembikuaarekápe, 175 (71 %) oñemoambue upe oíhaguéicha España ñe'ëme oikévo guarani ñe'ë apytépe, ha péicha ojehecha opaita ko'ã ñe'ë iñambuéha oike hağua guarani ñe'ëndy pyahúpe, taha'e hyapu, hetepy ha ñe'ëjoaju retepýpe.

Mba'érepa oñeñe'ë: España ñe'ëgui oúva, guarani ñe'ë tee, ñe'ë ojeiporúva ambuégui, ñe'ë oñemoambuéva.

Ñepyrũmby

Roñeha'ãtarõ guare romboguata tembikuaareka ojesarekóva umi España ñe'ẽguigua rehe, oñemohendapyréva *Guarani Paraguái Ñe'eryru*, Guarani Ñe'ẽ Rerekuapavẽ rembihaipyre, ha ogehapykuererekávo, upe ñeha'ã kakuaa pa'ũme, ñemyesakã pyahu opaichagua apañuãieta heruğu.avape ġuarã, iñapyseva'ekue Guarani ha castellano jejuhu ypy guive, rojuhu hesakãha oréve ġuarã, Ñe'ẽnguéra Rapereka Moakãha (ÑRM), Paraguái Ñe'ẽnguéra Sãmbyhyha (PÑS) pegua, kóva oñembo'ýtahákuri ore renondépe peteĩ apopyrã rasa ijetu'úvaichavoi, rohecha porã rehe oremoagũikuaaha –tembikuaareka rembiporu hekoitéva rupive- pe ñane retã tuichakue javeve ñe'ẽrekoasa rovake, rohesapévo hekojejuasaita, hekokakuaa ha hekoresãi rehe.

Rombohéra ko tembikuaareka «Castellano guigua ñe'ẽ oikéva guaraníme ñehesa'ỹjjo *Guarani Paraguái Ñe'eryrúpe* (oñemyatyrõ ha oñemongakuaavéva, 2021)». Ko téra ñemoĩmbyre reheve rohechakase maymavete castellano guigua ojejuhúva'ekue pe Ñe'eryrúpe, ha avei rohapykuerereka peteĩteĩva ñe'ẽ ypykuére ha rohesa'ỹjjo opaichagua ambue ñe'egui oúva castellano guigua apytépe ojejuhúva.

Mbohapy ñe'epyendavusu roitypekákuri romoneĩ haġua, peteĩteĩháicha, castellano guiguápa añetehápe umi “España ñe'ẽguigua” ñembyatypyre; ñepyrũrã ojejesareko *Castellano Ñe'eryru*, ñanduti guasupypegua oñembokuatiapyréva ary 2022-pe mokõihápe, ojejeporeka *America Ñe'ẽguigua Ñe'eryru* (*Diccionario de americanismos*), ñanduti guasupypegua oñembokuatiapyréva ary 2010-pe, ha mbohapyháva katu *Castellano Paraguái Ñe'eryru* (*Diccionario del castellano paraguay*), oñembokuatiapyréva ary 2017-pe. Umi ambue ñe'ẽguigua ñemyenda ha jehechakarã ojejetypeka Ñe'ẽkuaatyhára Natalia Krivoshein de Canese rembiapokue pukukue apytépe; ha'e niko omboja'õ mbohapy aty pa'ũme opaichagua ñe'ẽ moambue.

Ñe'ëndykuaa rehegua, oñemboja'õ jeýva mbohapy atýpe: 1. Moambue ñe'ẽpuandukuaa rupi: (poapy ijysaja rehe: taipu moambue; pundie jeipe'a; taipu jegueroike; moambue ymaguare ñe'ẽ rupi; muanduhe moambue; ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehe retepyrehe; moambue opa'ỹva; ha ñe'ẽ moñyñýi térã mombyky); 2. Ambue ñe'ẽguigua he'iséva moambue rupi; ha 3. Jeporumeme rupi, ñe'ẽpuandukuaa ha ñe'ẽhe'isekuaa jojáva rupi.

Ñe'ẽysajakuaa rehe, irundy moambue myendapy rupi: 1. teroja ha terarãngue España ñe'ẽmegua jeporu; 2. España ñe'ẽ ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe; 3. Guarani ñe'ẽ ojoajúva España ñe'ẽpehẽtai rehe; 4. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe España ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi España ñe'ẽrapo.

Ñe'ẽjoajukatu rehegua, ojechauka peteĩ ñe'ẽ moambue aõnte: 1. Castellano guigua ñe'ẽjoajukatu rehe ijypýva. Mbovy niko ápe ñe'ẽjoajukatu kuaapy rupive oñehesa'ỹjóva (jepéramo ija avei ipype), ojesareko rehe ko tembikuaareka ambue apopyrã rehe: pevahína Ñe'eryru apopyrã jeipyahávo.

Ipahápeko 15 (papo) ohupyty ñe'ẽmoambuepyre Natalia Krivoshein de Canese ohechakuaáva (1997) ojekopytýva umi ñe'ẽjehupyre oñemoneĩva ko tembikuaareka rehe. Jepémo, ko'ã 15 ñe'ẽambue guigua ári rombojo'a jey kuri 4. Ñe'ẽmoambue aty umi ñe'ẽrembiassa pyahu ñembohováí rekávo. Mbohapy ñe'ẽpuandu moambue atýpe: 1. pu'ae pe'a; 2. pu'ae moambue; ha 3. pundie jegueroike; ha peteĩ ñe'ẽrembiassa ojeguroikéva ñe'ẽysaja moambue apytépe: 1. Castellano guigua España ñe'ẽpehẽtai rehe ojoajúva.

Ko tembikuaareka rechapyrãngue ojeporukuaáne tesape'ahaícharamo oñeikũmbysevove ñane ñe'ẽkõireko (guarani-castellano) akói ára ojehe'ahápe oguatáva, ha, ambueháicha, tape jeporavorã rekávo hetave ambue ñe'ẽguigua ojegueroikese vove castellano guigua térã ambue tetã ñe'ẽguigua, oñeikotevẽháicha ohóvo, oñembohovakévo opaichagua Avañe'ẽpypegua remikotevẽ teete hekopyahu guerojera rehehápe.

Tapereko

Ko jetypeka oñemohenda aporekorã jehe'a apytépe (mba'eguáva-mboyguáva), ñe'ẽrã ñehesa'ỹjo ohechaukáva, oikũmbýva ha omyesakáva rehegua ndive, umi ñemyendapyrã poravopyre guive, Reguera (2012).

Ñe'ẽ aty jehechapyre niko ojekupytyháina pe *Guarani Paraguái Ñe'ẽryru* Guarani Ñe'ẽ Rerekuapavẽ rembiapokue ñe'ẽjeroikepapyre rehe (mbokuatiapyre oñemyatyrõva ha oñembokakuaáva, 2021).

Ñe'ẽ'aty poravopyre jehechaukarã ojegueroikepakuri castellano guigua ojejuhuva'ekue *Guarani Paraguái Ñe'ẽryru* Guarani Ñe'ẽ Rerekuapavẽ rembiapokue ñe'ẽjeroikepapyre rehe (mbokuatiapyre oñemyatyrõva ha oñembokakuaáva, 2021).

Mba'e'ambuekuaáva oñehesa'ỹjovako umi ambue ñe'ẽguigua ypykuere ha ñemohendapy.

Ojeporukuri tembiporuvetéramo peteĩ apopyrãsy ñehesa'ỹjo-jeipapa peɣuarã. Pe pojoapy ojeporu avei ojehechauka haɣua mba'éichapa ojekupyty umi ambue ñe'ẽguigua guarani rehe ojehechakuaávo iñe'ẽ jekopytyra'ã ysaja avañe'ẽ rehe ñe'ẽndy, ñe'ẽpuandu, ñe'ẽysaja ha ñe'ẽjoajukatu rechaenda guive.

Tembiapokue

Kóva rire ojehechauka España ñe'ẽguigua ñe'ẽrekoasaita terarysýi ojegueroikepyréva *Guarani Paraguái Ñe'ẽryru* Guarani Ñe'ẽ Rerekuapavẽ rembiapokue ñe'ẽjeroikepyre rehe (mbokuatiapyre oñemyatyrõva ha oñembokakuaáva, 2021). Pe ñemohendarã yta oñembosa'ýva ojojahína umi ñe'ẽjeroike ijetu'úva rehe, oguerekóva hyepýpe avei castellano apýire.

Techaukaha 1

Castellano guigua ñe'ẽ ñehesa'ỹjo ojegueroikepyréva Guaraní Paraguái Ñe'ẽryrupe Guaraní Ñe'ẽ Rerekuapavẽ rembiapokue ñe'ẽjeroikepyre rehe (apopyre oñemyatyrõva ha oñembotuicháva, 2021).

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
1	aguéla (p. 30)	abuela (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Sy ha túva sy. 2. t. Kuñakarai ityarõmava. 3. t. Tapicha imbegueteri térã olalaitereíva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. ã. taipu jegueroike) 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽre ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
2	aguéla tee (p. 30)	abuela (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Sy ha túva sy ipehẽngue atypeguáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. ã. taipu jegueroike) 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽre ojoajúva España ñe'ẽpehẽtai rehe).

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
3	aguéla anga (p. 30)	abuela (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Sy ha túva sy myengoviaha, ipehẽngue atypegua'ỹva.	1.Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. ã. taipu jegueroike 2. Ñe'ẽsaja moambue (a. España ñe'ẽre ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
4	aguélo (p. 30)	abuelo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Sy ha túva ru. 2. t. Karai ityarõmava. 3. t. Tapicha imbegueterei térã olalaitereíva.	1.Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. ã. taipu jegueroike 2. Ñe'ẽsaja moambue (a. España ñe'ẽguigua ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
5	aguélo tee (p. 30)	abuelo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Sy ha túva ru ipehẽngue atypeguáva.	1.Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. ã. taipu jegueroike 2. Ñe'ẽsaja moambue (a. España ñe'ẽguigua ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
6	aguélo anga (p. 30)	abuelo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Sy ha túva ru myengoviaha, ipehẽngue atypegua'ỹva.	1.Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. ã. taipu jegueroike 2. Ñe'ẽsaja moambue (a. España ñe'ẽguigua ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
7	ahógo (p. 31)	ahogo (lat.) (DLE, 2022)	1. t/ñ. Mba'asy oporombojuku'a ha oporopytukókova.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. Moambue ñe'ẽ puruve'ỹ rupi).
8	akãkurusu (p. 32)	cruz (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mbói ipara hũ, namichĩetéi, iñarõ ha iñakãkurusúva; oporuisu'úramo oporojukakuaa.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã). 2. Ñe'ẽsaja moambue (a. Ñe'ẽeta España ñe'ẽrapo rehe, térã ambue Guarani ñe'ẽrapo rehe ỹrõ mokõi castellano ñe'ẽrapo).
9	aléna (p. 33)	lezná (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu, hakuáva júicha, oñembokuaha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu mbojoapyre; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
10	áma (p. 33)	ama (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kuña óga jára térã kuimba'e mborayhu jára.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva. 2. Ñe'ẽsaja moambue (a. España ñe'ẽguigua ojoajúva castellano pehẽtai rehe).
11	amenáso (p. 34)	amenaza (lat.) (DEL, 2022)	1. t. Aravai ama mboivegua. 2. t. Ñe'ẽ pochy mba'evai renondegua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. Pu'ae moambue).
12	Apéro (p. 37)	apero (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kavaju arigua.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
13	Arádo (p. 39)	arado (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kokue oje'yvymbovoha oñeñemitỹ haña.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
14	Aramirõ (p. 39)	almidón (ár. y lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mandí'o hu'itĩngue ojehekýiva y rupive; ojejapo kyrype ha upéi oñembopiru.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu moambue. ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
15	aramboha (p. 39)	almohada (ár.) (DLE, 2022)	1. t./n. Yvypóra akã rupa, ojejapokuaa aokue, mandyju, mymba rague térã ambueve mba'égui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu moambue. ã. Pundie jeipe'a; ch. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã; e. Moambue ñe'ẽ puruve'ỹ rupi; ã. Muanduhe moambue; g. Pu'ae pe'a).
16	Arína (p. 42)	harina (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Avatimirĩ hu'itĩngue ojeoporúva tembí'u aporã.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
17	Arro (p. 42)	arroz (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Temitỹ jahape joguaha hí'a sa'íasy ha oje'úva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu moambue. ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
18	Asáda (p. 42)	azada (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kokue ojeka'apiha.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.

P.°	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
19	Asadéra (p. 42)	asadera (sin inf.) (DA, 2010)	1. t. Tembiporu kosina hi'upyrã mbojyha.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
20	Asádo (p. 42)	asado (lat.) (DLE, 2022)	1. t. So'ó oñembichy, ojehesy, oñemoka'ẽ térã oñembochyryrypyre.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
21	Asahã (p. 42)	azahar (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Yvoty morotĩ hyakuã asýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã; ã. Moambue ñe'ẽ puruve'y rupi).
22	Asuka (p. 42)	azúcar (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Takuare'ẽ térã ambue yva hu'itĩngue he'ẽ asýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã; ã. Muanduhe moambue).
23	asuka del campo (p. 42)	azúcar del campo (ár. y lat.) (DLE, 2022)	1. t. Jagua rekaka morotĩ sarapũ pohãnoha.	1. Ñe'ẽjoajukatu moambue. (a. castellano guigua ñe'ẽjoajukatu rehe ijypýva).
24	avati kanário (p. 43)	canario (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Avati ha'ỹi pytãju ha hatãva, na'ihu'itĩri ha oñemongaru hese mymba.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
25	avati pichinga (p. 43)	pichingo, a (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Avati hi'a'ivéva, ha'ỹi' i pytãva, na'ihu'itĩri ha oñemboporokuaa japepópe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. muanduhe moambue; ã. taipu ñemoambue).
26	avio, avío (p. 44)	avío (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Hi'upyrã ogueraháva máva ohóva ambue hendápe, ho'ukuaáva tapére térã oğuahẽ rire.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. muanduhe moambue) 2. ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
27	aviõ (p. 44)	avión (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yruveve omba'eguerojáva térã oporoguerojáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã)
28	charáta (p. 46)	charata (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Guyra kakuaa, ryguasu joguaha, ijyvate, ijape hũngy mbarete, huguái puku, oveve.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue).
29	cháta (p. 47)	chata (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yru karretarãngue, oñemosáva guéi térã kavaju ku'áre ha oñembotyryry.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue).
30	chatáka (p. 47)	chastaca (sin inf.) (DA, 2010)	1. t. Tembi'u Paraguái ojehesy ha ojejosopyreguigua, oñemboka'avo, oñemongyra ha oñemohe'ẽjukýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
31	chavurro (p. 47)	burro (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba ipy irundýva, inambi guasu, ojogua nunga kavajúpe; isa'y hũngy, okaru kapi'ire, ojeikokuaa hi'ári, orahakuaa avei kárrro.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. Taipu mbojoapy). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽguigua ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe térã ambue Guarani ñe'ẽrapo rehe y'rõ mokõi castellano ñe'ẽrapo).
32	chéke (p. 47)	cheque (ingl.) (DLE, 2022)	1. t. Kuatia ojeporúva viru rekovia, ojehepyme'ẽ hağua taha'eha'éva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu Cambios fonéticos)
33	chéke (p. 47)	chueco (quizá del vas.) (DLE, 2022)	1. tj. Yvypóra ipy karapã térã ipy ñepãva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. taipu jeipe'a; ch. pu'ae ñemoambue).

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
34	chicharõ (p. 47)	chicharrón (voz onomat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembi'ú oñembochyryry porãva, kure ro'ó, ikyra ha ipi-rekueguigua, ojejapo avei vaka ro'ó ha ikyrakuégui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
35	chicharõ hu'itĩ (p. 47)	chicharrón (onomat.) (DLE, 2022)	1. t. Chicharõ kure kyrakueguigua, oñembojehe'apyre avatiku'i maimbe rehe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
36	chichã (p. 48)	chinche (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba'i ikangue'ỹva, iñakã michĩ, haĩ jovái, hete chipe, ijape para, ipy poteĩ, ipepo ha hyakuã vai.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã; ch. pu'ae ñemoambue).
37	chichã guasu (p. 148)	chinche (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tuichave chichãgui, oporo-huguy pytéramo oporomokorasõ ruru.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã; ch. pu'ae ñemoambue).
38	chipa aramirõ (p. 48)	almidón (ár. y gr.) (DLE, 2022)	1. t. Tembi'ú Paraguái aramirõ, oñemongyra, oñemokamby ha oñemboryguasu rupíakuaáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
39	choka (p. 49)	chocar (onomat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñembota atãramo ojuehe yvypóra, mymba, mba'yrumýi térã ambueve mba'e.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
40	chóke (p. 49)	choque (onomat.) (DLE, 2022)	1. t. Ñembota ogehukuaáva yvypóra, mymba, mba'yrumýi térã ambueve mba'e apytépe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue).
41	chóto (p. 49)	choto (sin inf.) (DA, 2010)	1. tj. Mba'e mbyky ha nda-hakuáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue).
42	chumbe (p. 49)	chumbe (quec.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra ao ojeku'ajokuaha omba'apo, oñemomýi térã ojero-ky hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. Ñ. Muanduhe ñemoambue).
43	chúra (p. 50)	chura (quec.) (DLE, 2022)	1. t. So'ó opaichagua mymba reypypeguaréva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue)
44	eláda (p. 51)	helada (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yrypy'a oguapýva yvy apé-re, araro'yeteri jave.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
45	eladéra (p. 51)	heladera (lat.) (DLE, 2022)	t. Tembiporu ogapy omoho'ysã, ombohypy'a ha oñongatukuaáva hi'upyrã ha mboy'upy.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
46	galléta (p. 53)	galleta (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Hi'upy apu'a avatimirĩ hu'itĩ-guiguare. 2. t. Tetyma ku'a ro'ó.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
47	gálo (p. 53)	gallo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba óga otokoro'óva, iñakã yvotyva, omoirũ ha omombo'áva ryguasu.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
48	garróte (p. 53)	garrote (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Yvyra rakã pehẽngue oje-porúva ojeporombyepoti hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jegueroike).
49	gása (p. 53)	gasa (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Ao potĩ pederĩmi oñemo'ãha ipire'ai, oñekytĩ, ojekutu térã ojejapívape.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.

P.°	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
50	góma (p. 53)	goma (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mangaysy ojepyso, iyy ha ojeporúva heta mba'erã.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
51	guéi (p. 55)	buey (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tóro ojekapapyre ha oñembo'éva oñemomba'apo hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue).
52	gueira'y (p. 56)	buey (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Guéi ojekokua ramo ha ndaha'evetéiva gueteri.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽguigua ojoajáva castellano ñe'ẽpehëtai rehe térã ambue Guaraní ñe'ẽrapo rehe ýrõ mokõive ñe'ẽrapo España ñe'ẽva).
53	Hesu (p. 59)	Jesús (aram.) (DLE, 2022)	1. t. Ñandejára ra'y Peteĩmi, heñoiva'ekue oipysyrõvo yvypõrape iñangaipágui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehë retepy jekopytyra'ã).
54	hundi (p. 60)	fundir (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Mba'e ñemokañy. 2. ñ. Yvypóra hapekañyva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽpehë retepy jekopytyra'ã).
55	jápa (p. 65)	yapa (quec.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'e oñeme'ëvéva ojejoguáva ári.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
56	japura (p. 66)	apurarse (sin inf.) (DA, 2010)	1. ñ. Oñemorağe térã oñembopya'éva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue. ã. muanduhe ñemoambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue. (a. España ñe'ẽguigua ojoajáva castellano ñe'ẽpehëtai rehe).
57	jatyta perõ (p. 67)	pelón (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba ikangue'yva, oiko ñanandy rehe, ndatuichaitéi, hapykuerépe ijaysy katuete.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehë retepy jekopytyra'ã; ã. taipu ñemoambue).
58	jéta (p. 69)	yeta (sin inf.) (DA, 2010)	1. t. Mba'e oporombohyeraku térã oporomopanéva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
59	jevichea (p. 69)	vichar (port.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñema'eñemi térã oñema'ekañy jave.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehë retepy jekopytyra'ã; ã. taipu moambue).. 2. Ñe'ẽysaja moambue. (a. castellano Guaraní ñe'ẽpehëtai rehe).
60	júgo (p. 70)	yugo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kokue yvyranguigua guéi ojejokuaha hatĩgui oñemomba'apo hağua.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
61	kachea (p. 71)	cacho (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Hí'a apesãbáramo yva, ka'avo térã yvyra.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. muanduhe moambue; ã. pu'ae moambue. ch. taipu moambue).
62	kácho (p. 71)	cacho (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ka'avo térã yvyra'a iñapesãbárõ. 2. tj. Yvypóra, mymba térã mba'e ikakuaaitemíva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu moambue).
63	kadéna (p. 71)	cadena (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ita, itaju, itatĩ, térã kuation oñembojojáva ohóvo tembipopo térã ñembojegarã.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
64	kalaguála (p. 72)	calaguala (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Ñana amambái joguaha, hovyũ, hogue puku, okakua yvyrakúape, ojeporu pohãramo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jeguerioke). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
65	kámara (p. 72)	cámara (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu ota'ãngagueno'héva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
66	kamiõ (p. 72)	camión (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yrumýi guasu ojegerojaha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehë retepy jekopytyra'ã).

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
67	káña (p. 73)	caña (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mboý'upyrã oporomonga'úva, ojeporu avei oñeñepohãnovo.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
68	kapa (p. 73)	capar (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñeha'ỹi'óramo kuimba'e térã mymba máchova.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã).
69	kapelu (p. 73)	capelú (sin inf.) (DCP, 2017)	1. t. Mokõi yvypóra ojogueraha porã ha oñombopepóva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
70	kapilla (p. 73)	capilla. (lat.) DLE, 2022	1. t. Tupão'i oñemopyrendáva tava'iháre.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
71	karácha (p. 74)	caracha (quec.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra térã mymba pire ikuru'ipa ha hemóiva. 2. ñ. Ojeporu avei ñe'ẽtévaramo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu ñemoambue).
72	karai vosa (p. 74-75)	bolsa (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Karai imba'ekuaáva oikóva pynandi, iñemonde chalái, iñakão ha oraha ijapére vosa, oikundaha opárupi.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽpehẽ retepy jekopytyra'ã). ã. Muanduhe moambue; ch. taipu ñemoambue).
73	karajavóla (p. 75)	bola (occit.) (DLE, 2022)	1. t. Vyra ndajyvattetéiva, hogue akuamimi. 2. t. Ko yvyramata'akue, ijape sa'yju apu'a ha he'ẽ haivy asy, ha'ỹi guasuguasu.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jegueroike; ã. taipu ñemoambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta castellano ñe'ẽrapo rehe, térã ambue Guaraní ñe'ẽrapo rehe ỹrõ mokõi castellano ñe'ẽrapo).
74	karambóla (p. 75)	carambola (De or. inc.) (DLE, 2022)	1. t. Vyra ndatuichaitéi ha hi'akue oje'úva, hakã rovũyũ apatĩ, hogue akua, ipoty sa'yju.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jegueroike; 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
75	karóna (p. 76)	carona (De or. inc.) (DLE, 2022)	1. t. Kavaju apéro vakapiguigua ipererĩ ha hu'úva, ovechapire arigua.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
76	karóva (p. 76)	caroba (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Vyra kakuaa, ijyvate, hakã-sarambi, hogue sa'isa'i ha ipoty hovy'asýva.	1. 1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue).
77	karra (p. 76)	carraspear (onomt.) (DLE 2022)	1. ñ. Ahy'opykarãi oñeñambyvóramo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽmoñyñyi térã ñe'ẽmombyky).
78	karréta (p. 76)	carreta (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yrũ kokue omba'eguerojáva ha oñembojeréva guéire.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jegueroike).
79	karretilla (p. 76)	carretilla (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yrũ omba'eguerojáva ha yvypórate omboguatáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike; ã. moambue opa'ýva).
80	kárro (p. 77)	carro (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yrũ kokue omba'eguerojáva ha oñembojeréva kavaju térã mburikáre.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike).
81	káso (p. 77)	caso (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra rembihasakue oñemombe'u ha oñembokuatiáva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
82	káso ñemombe'u (p.77)	caso (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kaso oñehendukáva atyhápe.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.

P.°	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
83	káusa (p. 77)	causa (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra rekoavykue rehe ojuhúva. 2. Yvypóra rekoavykue oíva léipe.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
84	káva alasã (p. 77)	alazán (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Káva hete pytãju, haity chipe saingo ha ññarõitemi.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; b. taipu jegueroike).
85	káva kavaju (p. 77)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Hete hũ ha tuichaitemi, ovy'a kapi'ipeháre ha oporojopíramo oporombopy'amano.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. muanduhe moambue.; ch. pu'ae moambue).
86	káva larréina (p. 78)	la y reina (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Hetesa'yju, hete hũrysýi popy'ýi ha o'eirete'apo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Cambios morfológicos (a. España ñe'ẽ terayke ha terarãngue jeporu.).
87	káva lechiguána (p.78)	lechiguana (sin inf.) (DA, 2010)	1. Káva oikóva kapi'i pororo ha pacholi umíva kuápe, ññapatĩ kangymi, ijeíra porã, ho'usetéva teju guasu.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. taipu jegueroike).
88	kavaju (p. 78)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba okambúva, ipy irundy, huguái rague puku, ikatu oiko ógape, ojeikokuua hí'ári ha avei ikatu oñemomba'apo ha oñemoñani.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
89	kavaju karape (p.78)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kavaju ndaijyvateiete ha hague guasúva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
90	kavaju para (p.78)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kavaju isa'y ambue apu'aapu'a, apu'amimi, sambo-sambo térã popy'ýi asy.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
91	kavaju saite (p.78)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kavaju isagua'áva, oiko ñúre ndojejupíriva hí'ári.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
92	kavaju ruguái (p. 78)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Pohã ñana, okakuua ka'aguy ha ysry rembe'ýre térã ññandýre, imáta apu'a guasuguas, kavaju ruguái joguaha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
93	kavajura'y (p. 78)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tenda ra'yrusu, opo'o mbarrete porã meve.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue).2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
94	kavara (p. 78)	cabra (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba okambúva, ipy irundy, oiko ogapýpe térã hesai-te ha ojupi vyra rakãre.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue; ch. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
95	kavara kyra (p. 78)	cabra (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Pohã ojeporúva ojepichy hağua oñehunga térã ikangue rasývape.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue; ch. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
96	kavarara'y (p. 79)	cabra (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kavara hekovesẽ ramóva ta'yrusu, opo'o mbarrete porã meve.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
97	ka'iarro (p. 81)	arroz (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Ka'avo nda'ijyvatetéiva, hi'akue ojoguanunga arrópe ha ojaséva ohasáva rehe. Ojeporu sevo'i pohãramo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu ñemoambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ch. pundie jegueroike). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
98	kerída (p. 82)	querida (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kuimba'e rembiayhupára. 2. t. Kuimba'e rembiayhupy ñemihapegua.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujojáva ha he'isejojáva. 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽ ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe).
99	keséra (p. 82)	quesero, ra (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina ojekesujopyha, o'ijapu'a ha ijyke irundy jojapáva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujojáva ha he'isejojáva.
100	kesu (p. 82)	queso (lat.) (DLE, 2022)	1. t./ñ. Hi'upy morotĩ kamby rypy'aguigua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. muanduhe moambue; ã. pu'ae moambue).
101	Kirito (p. 82)	Cristo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ñandejára ra'y peteĩmi, he'iháicha tupãoguakuéra ojeroviáva hese.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. muanduhe moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
102	kochi (p. 82)	cochi (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba ogapy, ipy irundy, ho'o he ha ipirekuégui ojejapóva heta mba'e.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue).
103	kochõ (p. 82)	colchón (lat.) (DLE, 2022)	1. t./ñ. Tembiporu ogapy tupa arigua, hu'ũ asy ha ojeporúva ojeke hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
104	kojói (p. 82)	cocido (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Mbo'yupy paraguái ojejapóva ka'a ha asuka kaigüe rykuégui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽmoñyñyi térã ñe'ẽ ñemombyky).
105	kopi (p. 83)	corpir (sin inf.) (DA, 2010)	1. ñ. Oñeñanakytĩramo machéte térã ambue tembiporúpe. 2. ñ. Ojetaky jave tapicháre.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
106	korapy (p. 83)	corral (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvy vore oñembotypyvéva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. taipu moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
107	korapyñaña (p. 83)	corral (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tenda oñemonambihápe yvypóra hembiaipo vaívape.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. taipu moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
108	korasõ (p. 83)	corazón (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra ha mymba ñe'ã otytýiva ipytí'ape ha ohuguyrypyimeméva ojeikove aja pukukue.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
109	korõ (p. 83)	cordón (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Inimbo po'i puku ojepyahapyre ojeporúva mba'eapytĩrã.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. pundie jeipe'a; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
110	kosina (p. 84)	cocina (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Óga ryepy oñeñehembí'u'apoha. 2. ñ. Oñeñehembí'u'apo jave.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. muanduhe moambue).
111	kuchára (p. 86)	cuchara (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina ojeporúva ojekaru térã ojepyvu hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue).

P.°	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
112	kucharóna (p. 87)	cucharón (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina ojejaraha tembi'u japepógui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
113	kuratũ (p.88)	culantro (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ñana karapemi hi'a ha hogue apu'amimi, hyakuã asy ha oñeñehembi'umboheha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ch. muan-duhe moambue; e. pu'ae moambue).
114	kurusu (p. 90)	cruz (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvyra oñembojuasapyre ijapýra irundyva, Tupã ra'y oñemosaingohague hese.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
115	kũ kerésa (p. 93)	cresa (quizá del lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra térã mymba kũ morotĩmbáva, ikatu ipy'araku térã noñemopotĩri rupi.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
116	kyse machéte (p. 92)	machete (lat.) (DLE, 2022).	1. t. Tembiporu kokue, kuimba'e ku'aregua, ojeporu oñemba'ekytĩ hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue).
117	lampũ (p. 94)	lámpara (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu oñemomecharendy rire ohesapéva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue. (a. taipu jegueroi-ke; ã. moambue opa'yva; ch. ñe'ẽ moñyñyi térã ñe'ẽmombyky).
118	lápi (p. 94)	lápiz (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu ojehaiha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroi-ke; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe)
119	lápi mbyky (p. 94)	lápiz (lat.) (DLE, 2022)	1. tj. Yvypóra naiñarandúiva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroi-ke; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
120	lechúsa (p. 94)	lechuza (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Guyra ipara'i hũ ha sa'yjungyva, hesa guasu, ijuru karapã ha hakua, ipypã akua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. taipu jegueroi-ke).
121	lembu tóro (p. 94)	toro (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Lembu hete tuichavéva, hũ, hatĩ, ha oguerahakuaa iñakã ári ituichaváva ichugui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. Ñe'ẽambueguigua ñe'ẽypy he'iséva moambue rupi).
122	lénte (p. 94)	lente (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu oporombohesapysóva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroi-ke). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva. .
123	lénte hũ (p. 94)	lente (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tesairũ kuarahypegua. 2. ñ. Yvypóra oñembotavyetéva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroi-ke). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
124	lénto (p. 94)	lento (lat.) (DLE, 2022)	1. ñj. Ohechauka oiko térã ojejaposenungáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroi-ke); ã. Ñe'ẽambuégua ñe'ẽypy he'iséva moambue rupi).
125	leõ (p. 94)	león (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba kakuaa, pytã, ijajúra raguevuku, ijyvate ha ipu'akapáva mymbakuéra rehe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. taipu jegueroi-ke).
126	leõperõ (p. 95)	león y pelón (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra ndaijyvatéiva, ipire sa'yju, isyva kandu, hague pokãpokã ha ndaipirery'áiriva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. taipu jegueroi-ke; ch. taipu moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
127	lóma (p. 95)	loma (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Vvy kandu ijyvatemíva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueoi-ke). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
128	lómo (p. 95)	lomo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra ha mymba rete pehẽ ombohováiva tenondevo-guávape, ojepysóva atúva guive tumby peve.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueoike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejo-jáva.
129	mácho (p. 96)	macho (lat.) (DLE, 2022)	1. t/ñ. Mymba ha'yji, hembo, ita'yrakuaa ha katuete nunga irusuvéva kuñávagui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue).
130	maína (p. 96)	madrina (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kuña ohupíva mitã ikaraívape, ikatu opyta sy ha tuvarãngue ko'áva ipore'yramo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñyi térã ñe'ẽmombyky).
131	mamóne (p. 97)	mamón (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Yvyra imáta apyte kua, opẽrei, ipoty apesã ha hí'a guasugasúva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. muanduhe moambue).
132	manda (p. 97)	mandar (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Ojejpoukaséva. 2. ñ. Ipokatúva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. muanduhe moambue).
133	mangea (p. 98)	manguear (sin inf.) (DCP, 2017)	1. ñ. Oñema'ẽñemi térã oñema'ekañy jave. 2. ñ. Oñemango'úramo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. muanduhe moambue).
134	mángo (p. 98)	mango (ingl.) (DLE 2022)	1. t. Yvyra kakuaa, imáta ha hakã hu'ũ, nopereíri, hogue akua ha hovyũete.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejo-jáva.
135	mánta (p. 98)	manta (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ahoja anambusu ovecharague terã mandyjuguigua, oñe-ñeñuaha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejo-jáva.
136	mañéro (p. 99)	mañero (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra heko saga'a ha oñembotavyete ha oporombotavykuaáva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejo-jáva. 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽguigua ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
137	maravichu (p. 99)	maravilla (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Temporandu oñembohováiva oñeñembosarahápe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue; ch. Ñe'ẽambueguigua ñe'ẽ'yypy he'iséva moambue rupi; e. pu'ae moambue).
138	máta (p. 99)	mata (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvyra yta hokýva yvy apére ha ojupi yvatévo, ipuku, ikarape, ipoguasúva térã ipo'í.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejo-jáva.
139	menta'í (p. 100)	menta (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ñana karape hapo ha hakã kyrýi, hogue rovyũ, hyakuã asy ha ojehykuere'óvo oje'úva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. castellano ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe).
140	monda (p. 101)	mondar (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oipe'arei ha oñemomba'éva imba'e'yva rehe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
141	mondaha (p. 101)	mondar (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra imba'e'avykýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. castellano ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe).
142	montúra (p. 101)	montura (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Kavaju apéro vakapiguigua iñanambusu ha hu'ũ asýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejo-jáva.
143	móño (p. 102)	moño (prerromana) (DLE, 2022)	1. t. Áva, akã, ao, sapatúsã térã jopói jeguaka.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejo-jáva.

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
144	moperõ (p. 102)	pelón (sin inf.) (DLE, 2022)	1. ñ. Ojehague'opáramo ha ojeheja ho'okuerei yvypóra, mymba téra' taha'eha'e ijapéva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. taipu moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. castellano ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe).
145	motuka'ẽ (p. 102)	tú y caes (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñembopo'apo'áramo yvypóra ha omokandu ikuãguasu ykeregua oakãrupã rekávo hapichápe ombypotirãngue téra' oñembojaru vaívo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. pu'ae moambue; ch. pundie jegueroike). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. castellano ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe; ã. teroja ha terarãngue castellano pypegua jeporu; ch. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe téra' mokõi castellano ñe'ẽrapo).
146	mbeti (p. 107)	embestir (quizá del it.). (DLE, 2022)	1. ñ. Oñembota atãramo ojeuehe yvypóra, mymba, mba'yrumýi téra' ambueve mba'e.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñýi téra' ñe'ẽ mombyky).
147	mboichumbe (p. 109)	chumbe (quec.) (DLE, 2022)	1. t. Ipara pytã, hũ ha morotĩ; oporoisu'úramo oporojukakuaa.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽambueguigua ñe'ẽypy he'iséva moambue rupi. 3. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe téra' mokõi castellano ñe'ẽrapo).
148	mburika (p. 112)	borrica (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba kavaju kuña ha mamymba ñemoñare, ojei-kokuaa hi'ári ha orahakuaa avei kárro. Noñemoñavéima.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
149	mburikara'y (p. 112)	borrica (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mburika hekovesẽ ramóva, opo'ó ha irusu porãmava.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. pu'ae moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe téra' mokõi castellano ñe'ẽrapo).
150	narã (p. 115)	naranja (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Yvyra ndatuichaitéi, hakã heta, hañkuaa, hogue hovyüete, ipoty morotĩ sakã ha hyakuã asýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñýi téra' ñe'ẽmombyky).
151	ñandu kavaju (p. 120)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Hete kakuaa, hũete, hague'ípa, oiko yvgyúpe, ikuára juru perõ guasu, ipopã rasy, okaru ambue mymba'í rehe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
152	ñati'ũ kavaju (p. 121)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tuichave ha imbareteve, ovy'a ka'aguyháre.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue).
153	ñehundi (p. 122)	fundir (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñembyai, otiri, ojeka, osoro, opẽ téra' okañýramo taha'e ha'éva mba'e.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; 2. Ñe'ẽysaja moambue (castellano ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe).
154	ñekarama (p. 122)	encaramar (ár.) (DA, 2010)	1. ñ. Ojejapyhy téra' ojejejoko jave yvypóra ýramo ambue mba'e rehe. 2. ñ. Oñeñorãirõse jave ambue yvypóra ndive.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. a ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy; ã. pundie jegueroike). 2. Ñe'ẽysaja moambue (castellano ojoajúva Guarani ñe'ẽpehẽtai rehe).
155	ólla (p. 129)	olla (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina yvypóra oñehembi'ú apoha, ipyko'ẽ ha ijyvatéva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. moambe opa'yva). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.
156	óro (p. 130)	oro (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ita sa'yju ojehecharamo ha hepýva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva.

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
157	ovecha (p. 130)	oveja (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba ogapy, okambu, ipy irundy, hague guasu, hetyma po'í ha oje'ukuaáva ho'okue.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue).
158	ovechapire (p. 130)	oveja (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kavaju apéro ojeaguapy hu'ũ asy hağua hi'ári, ombojeguaka avei óga térã oñeñemokochõkuaa hese.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
159	ovecharague (p. 130)	oveja (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Taviju rypy'ũ okakuaáva ovecha pire rehe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
160	ovechara'y (p. 130)	oveja (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ovecha hekovesẽ ramóva, opo'ó ha irusu porãmava.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue). 2. (Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
161	páila (p. 132)	paila (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina oñembochyriryha, ijapu'a ha ipererĩva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.
162	paíno (p. 132)	padrino (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kuimba'e, mitã ogehupikaha ikarai jave ha omyengoviakuaáva túvape, kóva ipore'ỹramo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñyí térã ñe'ẽ mombyky). 2. Ñe'ẽysaja moambue (castellano ojoajúva España ñe'ẽpehẽtai rehe).
163	pakova de óro (p. 133)	de y oro (voz del congo)(lat.) (DLE, 2022)	1. t. Imáta yvate, ikuã'i, oñeven-de hepyve ha he'ẽ'asy. Oĩ avei ikarape ha ikuã guasúva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva. 2. España ñe'ẽguigua ñe'ẽjoajukatu rehe ijypýva.
164	pakova guanako (p. 133)	guanaco (quec.) (DLE, 2022)	1. t. Imáta karape nunga, ikuã guasu, ikandu rysí ha haivy.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. Ñe'ẽambueguigua ñe'ẽpy he'iseva moambue rupi). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.
165	pála (p. 133)	pala (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kokue ojevvyjo'oha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.
166	palosáto (p. 133)	palosanto. (DCP, 2017)	1. t. Yvyra yvykãharegua, hakã-moroĩ, hogue'akua, hi'ahovyũ, ijyvyrakue'atãitemi.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.
167	páso (p. 134)	paso (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tenda ojehasaha. 2. t. Yvypóra ha mymba oguata jave.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.
168	patula (p. 134)	espátula (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina ojepyvuhá.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñyí térã ñe'ẽ mombyky).
169	páva (p. 134)	pava (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina oje'ytaku'apoha.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.
170	pavi (p. 134)	pavo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Pávo ra'y térã pávo michĩva. 2. ñ. Michĩ ha ikangýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. muanduhe moambue; ã. pu'ae moambue).
171	pelóta (p. 135)	pelota (occit.) (DLE, 2022)	1. t. Manga apu'a oñeñembo-saraiha, ikatu ojechuta térã oñenupã.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.
172	péro (p. 136)	pero (lat.) (DLE, 2022)	1. ñj. Ñe'ẽmbojoajuha ombojovakéva mokõi mba'e oje'éva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejóva.

P.°	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
173	perõ (p. 136)	pelón (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t./ñ. Yvypóra, mymba ha mba'e hague'ỹva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
174	péso (p. 136)	peso (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'e pohyikue. 2. t. Yvypóra ipokatu, imbarete, iñarandúva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
175	pichinga (p. 137)	pichinga (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Avatikuéra apytépe oñembopororokuaáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue).
176	pikána (p. 137)	picana (lat. y quec.) (DLE, 2022)	1. t. Yvyrá po'í puku akua, guéi oñemboguatapy'eveha.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
177	pikéte (p. 137)	piquete (sin inf.) (DA, 2010)	1. t. Korapy mymba ojepoi ha oñemongaruha.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
178	piña (p. 137)	piña (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ka'avo máta karaguata joguaha, hi'akue oje'úva, hogue hatĩmba.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
179	pita (p. 139)	pitar (voz onomat.) DLE, 2022.	1. t. Oñehataĩpyte ha oñemotimbóramo sigáro térã sigarrillo.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
180	pohã votíka (p. 140)	botica (gr.) (DLE, 2022)	1. t. Hi'úpy, mboy'upy térã monamby ojehepyme'ëvo pohãrogaháre.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue).
181	pomokéte (p. 142)	moquete (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra itaryryí ha imba'erakate'ỹva hapicha ndive.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. Ñe'ẽ ambueguigua ñe'ẽpy he'iséva moambue rupi); 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojojuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
182	púa (p. 145)	púa (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'e apýra po'í akua.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
183	puatarara (p. 145)	púa (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra hekotarováva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. Ñe'ẽ ambueguigua ñe'ẽpy he'iséva moambue rupi); 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojojuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi España ñe'ẽrapo).
184	púnto (p. 146)	punto (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ñe'ẽ omombe'úva upepevéntemaha. 2. t. Kyta ojeporúva ñe'ẽ térã papapy rire.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
185	púta (p. 147)	puta (lat.) (DLE, 2022)	1. t./ñ. Kuña oporeno ha ojhete porukáva virúre.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva. 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. castellano ojojúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
186	púto (p. 147)	puto (lat.) (DLE, 2022)	1. t./n. Kuimba'e oporenova ambue kuimba'e ndive.	1. España ñe'ẽ ojojúva España ñe'ẽpehẽtai rehe). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
187	rambosa (p. 155)	almorzar (ár. y lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñeikũmbýva pyhareve-kue.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. Ñe'ẽ ambueguigua ñe'ẽpy he'iséva moambue rupi; ch. taipu moambue; e. pundie jegueroike).

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
188	ryguasú ajúra perõ (p. 156)	pelón (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Ryguasú hague'ỹva ijajúrape.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
189	ryguasú akã votõ (p. 156)	botón (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Ryguasú hague cha'ĩva iñakã mbytépe ku pirirítaicha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
190	sái (p. 159)	saya (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kuña ao nahakambýiva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñýi térã ñe'ẽ mombyky).
191	sái ku'a (p. 159)	saya (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kuña ao nahakambýiva iku'a guive yvy gotyore.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñýi térã ñe'ẽ mombyky).
192	sái ruguái (p. 159)	saya (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Kuña ao nahakambýiva apýra. 1. tj. Mitã noséiva kuña rapykuérigui.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñýi térã ñe'ẽ mombyky).
193	sandia (p. 159)	sandía (ár.) (DLE, 2022)	1. t. Yva ijape para, morotĩ ýrõ rovyúva, ijapyte pytã térã sa'yjúva, hykue ha he'éva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. muanduhe moambue; ã. taipu moambue).
194	sánto (p. 159)	santo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvagapóra imarangatu ha ipokatúva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejójáva.
195	santoro (p. 159)	santo (lat.) (DLE, 2022)	1. tj. Yvypóra omboro ha ikan-gueróva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. Ñe'ẽambueguigua ñe'ẽypy he'iséva moambue rupi). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. Ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
196	sapatu (p. 159)	zapato (tur.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra pyrehegua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. pu'ae moambue; ã. muanduhe moambue).
197	saporo (p. 160)	poroto (quec.) (DLE, 2022)	1. t./ñ. Mba'e ra'ỹi hi'upyrã ojypyre kokuepeguare.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñýi térã ñe'ẽ mombyky; ã. pu'ae jegueroike; ch. pundie jegueroike).
198	sarapũ (p. 160)	sarampión (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra mba'asy oporo-moakanundu ha ovakuaáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. pu'ae moambue).
199	savana (p. 160)	sábana (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tupa ao pererĩ, kochõ aho'íha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue).
200	sérro (p. 160)	cerro (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvy kandu guasu ijitáva, ikatu ika'aguy ha ijyvu.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike).
201	sesína (p. 160)	cecina (lat.) (DLE, 2022)	1. t. So'õ oñekytĩ po'í puku, oñembojuky, oñemongyra ha oñembopirúva kuarahýpe.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejójáva.
202	sevói (p. 160)	cebolla (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ka'avo hi'upyrã hi'áva yvyguýpe ha hyakuã mbaretéva, oĩ hoguekuénte ojeporúva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ moñyñýi térã ñe'ẽ mombyky).
203	sigarrillo (p. 160)	cigarrillo (ma.) DLE, 2022.	1. t. Pet'ỹ ku'í oñembyape kua-tia ha oñembopo'iva, ojepita hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike; ã. moambue opa'ỹva).
204	sigárro (p. 161)	cigarro (ma.) (DLE, 2022)	1. t. Pet'ỹ ku'í oñembyapéva pet'ỹ roguépe ojepita hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike).

P.°	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
205	sigárru po-guasú. (p. 161)	cigarro (ma.) (DLE, 2022)	1. t. Petỹ ku'í oñembyapéva petỹ roguépe, ojepita térã ojesu'ú hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike).
206	sigárru po'í (p.161)	cigarro (ma.) (DLE, 2022)	1. t. Petỹ ku'í oñembyapéva petỹ roguépe, ha oñembopo'í ojepita hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike).
207	sínto (p. 161)	cinto (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra kasõ, sái térã ao'aku ku'asã.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike- 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
208	súiko (p. 161)	suico (sin inf.) (DA, 2010)	1. t. Ñana hapo pererĩ, hogue po'í, ipoty sa'yju, ndaikarapetí ha hyakuã mbaretéva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
209	tápia (p. 168)	tapia (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Óga rokái, yvy, ita, láta, yvyra térã kareiguigua.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
210	tatu volíta (p. 172)	bolita (occit.) (DLE, 2022)	1. t. Imichĩve umi ambue tatúgui ha oñemboty jave ijapu'aite ku karumbéicha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. taipu jegueroike).
211	tatu karréta (p. 172)	carreta (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tuichaiteve umi ambue tatúgui ha imbegue.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike).
212	téle (p. 176)	televisor (ingl.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu ogapy ota'ãngamýrechaukáva, oñemomba'apóva tendyrype.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike; ã. ñe'ẽ moñyñýi térã ñe'ẽ momybyky).
213	tirísia (p. 182)	ictericia (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra py'a mba'asy oporombopire sa'yjúva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ moñyñýi térã ñe'ẽ momybyky; ã. pu'ae moambue).
214	tomáte (p. 183)	tomate (náh) (DLE, 2022)	1. t. Ka'avo kokue hi'upyra, hi'a pytã ha he'ẽ asýva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
215	topa (p. 183)	topar (onomt.) (DLE, 2022)	1. ñ. Ojejuhu jave yvypóra, mymba térã mba'e.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
216	topeta (p. 184)	topetar (sin inf.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñeğuahẽ jave peteĩ hendápe.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
217	tóro (p. 184)	toro (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba okambúva, ipy irundy, hatĩ, ipire rague'í, huguái vuku ha ho'o he.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
218	torúno (p. 184)	toruno (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tóro ojekapa riréma imba'epotajéva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
219	tuka'ẽ (p. 187)	tú y caes (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ñembosarái ymaguare oúva karaiñe'ẽgui ha he'iséva «nde re'a».	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ã. pu'ae moambue). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. teroja ha terarãgue castellano pypegua jeporu; ã. ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guaraní ñe'ẽrapo rehe térã mokõi España ñe'ẽrapo).
220	tuku kavaju (p. 188)	caballo (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba'í naikanguéiva, ipepo ha hatĩ jovái, ijape pytã ha ikaruetemíva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue; ch. pu'ae moambue). 2. Ñe'ẽambueguigua ñe'ẽpy he'iséva moambue rupi.
221	vaka (p. 195)	vaca (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba okambúva, ikangue, ipy irundy ha oñekamby'ukuaáva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. muanduhe moambue).

P.º	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
222	vakapi/vakapire (p. 195)	vaca (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ape ovakaretembojeréva, ijy; oñemokã rire ojeporukuaa heta mba'erã.	1. Ñe'ẽysaja moambue (a. ñe'ẽ'eta ojoajuhápe España ñe'ẽrapo Guaraní ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
223	vakapipopo (p. 195)	vaca (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Manga apu'a oñeñembosaraiha, ikatu ojeppyvoi térã oñenupã.	1. Ñe'ẽysaja moambue (a. teroja ha terarãngue castellano pypegua jeporu; ã. ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guaraní ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
224	vakará'y (p. 195)	vaca (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Vaka hekoveséramo ha irusu porãmava.	1. Ñe'ẽysaja moambue (a. teroja ha terarãngue castellano pypegua jeporu; ã. ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano ñe'ẽrapo Guaraní ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
225	vaka'ita (p. 195)	vaca (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Ita joguaha okakuaáva vaka ryekueguasúpe, ojeporu pohãramo; hepy ojejoguátaramo.	1. Ñe'ẽysaja moambue (a. teroja ha terarãngue ñe'ẽpygua jeporu; ã. ñe'ẽ'eta ojoajuhápe castellano rapo Guaraní ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo).
226	vakílla (p. 195)	vaquilla (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Vakará'y imemby'ýva gueteri.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujójava ha he'isejojáva.
227	vale (p. 195)	valiente (lat.) (DLE, 2022)	1. tj./ñ. Yvypóra térã mymba itekove ha ikatupyryva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike; ã. ñe'ẽ moñyñíi térã ñe'ẽ momyky).
228	válle (p. 195)	valle (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tenda ojeikoha térã oje'ararechahague. 2. ñ. Ñe'ẽ ojeporúva oje'apo'ivo yvypóra okaraygua térã ijokaraygua rekóvape.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. moambue opa'ýva; ã. Castellano)
229	vandída (p. 196)	bandida (it.) (DA, 2010)	1. t./tj. Kuña naiñakãguapyi oikundaháva opárupi.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; b. moambue opa'ýva). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽre castellano ñe'ẽpehẽtai rehe ojoapýva).
230	vandído (p. 196)	bandido (it.) (DA, 2010)	1. t./tj. Kuimba'e hekomarã, naiñakãguapyi ha iguatahýgui oikundaháva opárupi.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. moambue opa'ýva). 2. Ñe'ẽysaja moambue (a. España ñe'ẽre castellano ñe'ẽpehẽtai rehe ojoapýva).
231	váso (p. 196)	vaso (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Tembiporu kosina oje'y'u térã oñemboy'uha.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujójava ha he'isejojáva.
232	vela (p. 196)	velar (lat.) (DLE, 2022)	1. t./ñ. Oñemoirũramo yvypóra amyry'i retekue oñeñotý mboyye.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
233	vende (p. 196)	vender (lat.) (DLE, 2022)	1. ñ. Ojehepyme'ẽramo mba'eguerokopy.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. Ñe'ẽpuandu moambue adecuación a la estructura silábica; ã. taipu moambue).
234	vichea (p. 196)	vichar (port.) (DLE, 2022)	1. ñ. Oñemañañemi jave.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
235	vícho (p. 196)	bicho (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba michíva. 2. tj. Yvypóra itie'ýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue).
236	vikácha (p. 196)	vizcacha (quec.) (DLE, 2022)	t. Yvypóra imba'e'avykýva.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
237	víno (p. 196)	vino (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mboy'upyrã ojejapóva yvágui térã ka'avo rykuere oñembovúva.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujójava ha he'isejojáva.

P.°	Ñe'ẽ jeroike	Ñe'ẽ ypykue	Ñe'ẽ myesakã	Ambue ñe'ẽguigua mohenda
238	vóla (p. 196)	bola. (occit.) (DLE, 2022)	1. t. Kuimba'e téra mymba ra'yi.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. taipu jegueroike).
239	volánte (p. 196)	volante (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yругuata vore apu'a, ojeporúva oñesãmyhy hağua.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike). 2. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
240	volea (p. 196)	voltear (sin inf.) (DLE, 2022)	1. ñ. Ojere jave yvypóra, mymba téra mba'e.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
241	volícho (p. 196)	boliche (occit.) (DLE, 2022)	1. t. Ñemuha michi'va.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. taipu jegueroike; c. pu'ae moambue).
242	vosa (p. 197)	bolsa (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'yrú oñeñongatuha oimeraẽ mba'e.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe; ch. muanduhe moambue).
243	karréra vosa (p. 197)	carreravosá (sin inf.) (DCP, 2017)	Sin información.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike).
244	votõ (p. 197)	botón (fr.) (DLE, 2022)	1. t. Mba'e apu'ami oje'aorety-ma, jyva, atukupe, yke yramo jurumbotyha.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu jegueroike, ã. ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe).
245	vóto (p. 197)	voto (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra oiporavóvaramo mburuvicharã. 2. Yvypóra ohechaukárámo mba'épa oipotave.	1. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujáva ha he'isejojáva.
246	vyrésa (p. 197)	-eza (sin inf.) (DLE, 2022)	1. t. Yvypóra ojapojaporeíteva.	1. Ñe'ẽysaja moambue (a. Guaraní ñe'ẽ ojoajúva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe).
247	yso ovecha (p. 199)	oveja (lat.) (DLE, 2022)	1. t. Mymba'i ikangué'yva, ipy heta, ombo'a, hete guasu, havi-jupa, ikyr'i guasu ha morotĩ.	1. Ñe'ẽpuandu moambue (a. taipu moambue; ã. muanduhe moambue). 2. Ñe'ẽmbueguigua ñe'ẽ he'iséva moambue rupi.

Ambue ñe'ẽguigua ñe'ẽnguéra ñehesa'yijo

Tchaukaha hysítavape ojehechauka peteĩ teĩva rehegua España ñe'ẽguigua ñe'ẽnguéra ñehesa'yijo rechapyrã.

Ñe'endypegua moambue

1. Ñe'ẽpuandukuaa moambue

Tchauhaha 2

Taipu moambue

Taipu moambue			
<p>Taipu moambue ojehu oĩ rupi taipu ndaiporiva'ekue guarani ñe'ẽ Colón ñeḡuahẽ mboyve oñeñe'ẽva ko ñane retã rendapýpe; techa-pyrã /b/ rembekõiva, mbotypýva, ipúva; /d/ remberãiva, mbotypýva, ipúva; taipu /ch/ ijekytyvýva España; juruykepegua /l/ ha /ll/ ha ipararã'etáva /rr/. Guarani Ñe'ẽ avei oguereko taipu ndaipóiva España ñe'ẽme; ijekytyvýva, hemberãiva /V/, pu'ae mbyteyvatéva /y/ ha mbotypýva tĩgua jepéva peteĩ pundieramo ojeipyháva, ha katu oñemoha'áva pundiekõĩ /mb/, /nd/ ha /ng/. Ipahávo, guarani ñe'ẽpýpe oĩ peteĩ pundie ahy'oguáipegua ipu'ýva ['] ojojakuáva avvuso sapy'aiteguávape oñembotygui ahy'oguái guaraníme ojehe-róva puso (avvuso). Oĩ taipu guarani ñe'ẽ ko'ágaguápe ojegueroiva'ekue ojehe'a rupi avañe'ẽ España ñe'ẽ rehe: /l/, /d/, pundiekõĩ /rr/, /nt/ y /mb/.</p> <p>Castellano pu'ae oĩmbaite guaraníme, hakatu rasa he'isehína itĩguakuaaha omoambue rehe katuete ñe'ẽ he'iséva: kua (hoyo) y kuã (dedo), pyta (talón) y pytã (rojo). Taipurãngue ojehuvévako /l/ /r/ rãngue: merõ (melón), karkula (calcular), karave (clavel); /b/ /v/ rãngue: kavara (cabra), kavaju (caballo), valíta (bolita), volícho (boliche); vícho (bicho); /ch/ Catellano-pe ijekytyvýva /ch/ guaraníme ijekytýva rehe: kochõ (colchón), chicharõ (chicharrón), chúko (chusco). Húvol-pe (fútbol) ha hundi-pe (fundir) iñambue /f/ /h/ rehe; kaluka-pe (caducar, chochea) /d/ por /l/; kavaju-pe (caballo) /ll/ /j/ rehe; korápe (corral) /r/ /rr/ rehe.</p>			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	aramirõ (p. 39)	almidón (ár. y lat.) (DLE, 2022)	Oñemoambue l r rehe ha d r rehe
2.	chumbe (p. 49)	chumbe (quec.) (DLE, 2022)	Oñemoambue ch españaygua ijekytyvýva ch guaraníme ijekytýva rehe.
3.	jatyta perõ (p. 67)	pelón (sin inf.) (DLE, 2022)	Oñemoambue l r rehe pelón-pe.
4.	mburika (p. 112)	borrica (lat.) (DLE, 2022)	Oñemoambue rr r rehe ha b mb rehe.

Tchauhaha 3

Pundie jeipe'a

Pundie jeipe'a			
<p>Castellano guigua ñe'ẽnguérape, ojepurúva Avañe'ẽ Aḡaguápape, ojeipe'e pundie ojeporu'ýva'ekue ipype; aramboha-pe (almohada) ojepe'a /d/, upeichaite ojehu aramirõ-me; mbusaa-pe (morcilla) katu ojeipe'a /ll/.</p>			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	aramboha (p. 39)	almohada (ár.) (DLE, 2022)	d jeipe'a.
2.	korõ (p. 83)	cordón (fr.) (DLE, 2022)	d jeipe'a.

Tchauhaha 4

Taipu jegueroike

Taipu jegueroike			
Taipu /l/, /rr/, /nt/, /mp/ ojegueroike guaraníme castellano guive; upévareko imbovy pype: lénto (casi, algo, medio); liméta (botella); kyrrýu (crujir); arriéro (campesino); nte, mante (solamente); entéro (todos); ntende (entender); lampíu (lámpara); kompái (compadre), kompi (compañero).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	chavurro (p. 47)	burro (lat.) (DLE, 2022)	rr jegueroike.
2.	eláda (p. 51)	helada (lat.) (DLE, 2022)	l jegueroike.
3.	lampíu (p. 94)	lámpara (lat.) (DLE, 2022)	l ha mp jegueroike.
4.	mánta (p. 98)	manta (lat.) (DLE, 2022)	nt jegueroike.
5.	montúra (p. 101)	montura (fr.) (DLE, 2022)	nt jegueroike.

Tchauhaha 5

Moambue ymaguare ñe'ẽ rupi

Moambue ymaguare ñe'ẽ rupi			
Castellano-pe ningo /h/ ojepytuikéva ymaguare ñe'ẽ; ko'ağagua ñe'ẽme tai ipu'ỹva, hakatu oiméneko oikepyréma castellano guigua guaraníme are guivéma: horkõ (horcón); hácha, hachea (hacha, hachear); hiél (hiel); hondíta (hondita); jahoga (ahogarse), aramboha (almohada).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	ahógo (p. 31)	ahogo (lat.) (DLE, 2022)	Ohasa guaraníme pe h ymaguare pu rehe.
2.	aramboha (p. 39)	almohada (ár.) (DLE, 2022)	Ohasa guaraníme pe h ymaguare pu rehe.
3.	asaha (p. 42)	azahar (ár.) (DLE, 2022)	Ohasa guaraníme pe h ymaguare pu rehe.

Tchauhaha 6

Muanduhe moambue

Muanduhe moambue			
Guaranímengo hetave umi ñe'ẽ ipu'atávéva ñe'ẽpehẽ pahápe ha castellano-pe katu umi ipu'atávéva ñe'ẽpehẽ paha mboyvépe. Heta castellano guigua ojehu iñambue haguére ñe'ẽme muanduhe renda: kavaju (caballo), mesa (mesa), savana (sábana), kesu (queso); kavara (cabra); sapatu (zapato); lampíu (lámpara); Kirito (Cristo); ovecha (oveja): patula (espátula); arapa (arpa); kamisa (camisa); dia (día).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	asuka (p. 42)	azúcar (ár.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paha mbovy castellano-pe ohasa guaraníme ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paháperamo.
2.	avati pichinga (p. 43)	pichingo,a (sin inf.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paha mbovy castellano-pe ohasa guaraníme ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paháperamo.
3.	mamóne (p. 97)	mamón (sin inf.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ pahápe castellano-pe ohasa guaraníme ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paha mbovyperamo.
4.	sandia (p. 159)	sandía (ár.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ ipukõ'i'ỹva castellano-pe ohasa ñe'ẽ ñe'ẽpehẽ paha mbovy castellano-pe ohasa guaraníme ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paháperamo.
5.	savana (p. 160)	sábana (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paha mbovy mbovy jey castellano-pe ohasa guaraníme ñe'ẽ ipu'atáva ñe'ẽpehẽ paháperamo.

Tchauhaha 7

Ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe

Ñe'ẽ jekopytyra'ã ñe'ẽpehẽ retepy rehe			
Guarani ñe'ẽpehẽme ningo peteĩ pundie pevénite ijakua; upévare ndojehuhúi ipype pundie ojejoapýva ojuehe Castellano-pe heta jey ojehuháicha; ndopakuaái avei ñe'ẽpehẽ ýrõ ñe'ẽ pundiépe. Péva rupi umi castellano guigua oñeha'ã ombojekopyty iñe'ẽpehẽ guarani ñe'ẽpehẽ ndive, oipe'ávo upevarã mbytépegua ha ipahápegua pundie, téra oguerokévo pu'ae'tavéva.			
<p>a) Pundie mbytépeguajepé'a jahechakuaa ko'ã ñe'ẽme: mbusia (morcilla), húvol (fútbol), onivu (ómnibus), páino (padrino), maína (madrina), patula (espátula), rambosa (almorzar), vosa (bolsa). b) Pu'ae jegueroike ko'ávape: rambosa (almorzar), aramboha (almohada), arapire (alfiler), kurusu (cruz), Kirito (Cristo), kavara (cabra), arapa (arpa), karave (clavel), karena (encadenar). c) Pundie paha jeipe'a: adio (adiós), grácia (gracias), asuka (azúcar), kora (corral). Avei ojeipe'a r paha oguerokóva opaite ñe'ẽtero España ñe'ẽme oikóvo ichuguikuéra España ñe'ẽguigua ha oñemosusúvo ñe'ẽpehẽtai guaranimegua rehe oiko haña ichuguikuéra ñe'ẽ'eta: vende (vender), paga (pagar), vela (helar), dipara (correr), topa (encontrar), topeta (chocar); como en vendeha (vendedor). Taipu paha /n/ España ñe'ẽmegua oñemoambue pu'ae agotyovegua motĩgua rehe: aviõ (avión), havõ (jabón), kahõ (cajón), kamiõ (camión), korasõ (corazón), votõ (botón), luisõ (lobisón). d) Pundie moambue pu'ae rehe: doyto (doctor), jedesouliga (desobligarse, parir), komáyre (comadre), kompáyre (compadre).</p>			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	kurusu (p. 90)	cruz (lat.) (DLE, 2022)	Pu'ae u jegueroike oñembovyke haña pundiekõi ha ambue u opa'ỹ haña pundiépe.
2.	kucharóna (p. 87)	cucharón (lat.) (DLE, 2022)	Pu'ae a jegueroike opa'ỹ haña pundiépe.
3.	vela (p. 196)	velar (lat.) (DLE, 2022)	Pundie paha r jeipe'a.

Techaukaha 8

Moambue opa'ỹva

Moambue opa'ỹva			
Ojehu noñeambuejepéiramo peteĩ pundie térã ñe'ẽpehẽ retepy ndaha'éiva ñe'ẽpýpegua: kuárto (muslo), mensu (mensualero, yer-batero), mósto (takuare'ẽry), orkéta (horqueta), serviha (sirvienta, concubina), trópa (vaka atýra oñemongu'éva), vríngo (gringo), vutifarra (butifarra), arhél (argel), kandial (candial), sovrádo (sobrado), válle (tenda, táva), kanílla (tetyma, tetyma galléta).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	lampiũ (p. 94)	lámpara (lat.) (DLE, 2022)	Noñemoambuéi pundiekõi mp .
2.	sigarrillo (p. 160)	cigarrillo (ma.) (DLE, 2022)	Noñemoambuéi pundie ll ; hakatu, rr iñambue iñe'ẽpúpe.
3.	vandida (p. 196)	bandida (it.) (DA, 2010)	Noñemoambuéi pundie d , osẽva mokõi jey; hakatu b , upéva iñambue iñe'ẽpúpe.
4.	lampiũ (p. 94)	lámpara (lat.) (DLE, 2022)	Noñemoambuéi pundiekõi mp .
5.	sigarrillo (p. 160)	cigarrillo (ma.) (DLE, 2022)	Noñemoambuéi pundie ll ; hakatu, rr iñambue iñe'ẽpúpe.

Tabla 9

Oñemombyk'ýva

Oñemombyk'ýva			
Ko'ãvako ñe'ẽ ponóike iñambue iñe'ẽpuandúpe térã taiporukuaa rekehápe ojeipe'ánte ichugui taipu térã ñe'ẽpehẽ: karra (carraspear), kate (hi'aguasúva), kompi (irũ), kompái (compadre), lampiũ (tendyha), mensu (ka'a mbyatyha, mensualero), maína (sykõi), vale (katupyry), volu (techarei, oporohechaséva, voluntario-gui oúva).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	karra (p. 76)	carraspear (voz onomt.) (DEL, 2022)	Ñe'ẽ mombyky.
2.	mbeti (p. 107)	embestir (quizá del it.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ mombyky.
3.	narã (p. 115)	naranja (ár.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ mombyky.
4.	patula (p. 134)	espátula (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ mombyky.
5.	sái (p. 159)	saya (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽ mombyky.

Tchauka 10

Pundie jegueroike

Pundie jegueroike			
Ko'ãvako umi castellano guigua ohasávo guaraníme ogueroikéva peteĩ pundie hetepýpe. Ojehechakuaaháicha motuka'ẽme, oúva «tú caes»-gui, ojegueroikévo ipype puso ('); péicha avei rambosápe, oúva «almorzar»-gui, ojegueroikévo r ñepyrûgua.			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	motuka'ẽ (p. 102)	tú y caes (lat.) (DLE, 2022)	Pundie puso jegueroike.
2.	rambosa (p. 155)	almorzar (ár. y lat.) (DLE, 2022)	Pundie r ñepyrûgua jegueroike.
3.	saporo (p. 160)	poroto (quec.) (DLE, 2022)	Pundie s jegueroike.

Tchaukaha 11

Pu'ae moambue

Pu'ae moambue			
Guarani ñe'ëndýpe ojegueroikévo, ko'ã España ñe'ẽguigua iñambue ipu'aepe, ojeguerováva ambuére, mba'e rupípa ojekuaa'ỹ rehe. Techapyrã: kavaju (caballo).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	chichã (p. 48)	chinche (lat.) (DLE, 2022)	Pu'ae paha e ã rehe.
2.	pavi (p. 134)	pavo (lat.) (DLE, 2022)	Pu'ae paha o i rehe.

Tchaukaha 12

Pu'ae pe'a

Pu'ae pe'a			
Pu'ae pe'a niko mba'e ojuhúva –jepéramo sapy'a py'ánte- España ñe'ẽguigua guaraníme, mba'e kóva oporombojesareko kuaáva ha'égui ãva taipu teete upe ñe'ẽ oğuahẽvapeguápe.			
N.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
	chéke (p. 47)	chueco (quizá del vas.) (DLE, 2022)	Pu'ae mbytepegua u jeipe'a.

2. España ñe'ẽguigua ñe'ẽhe'iséva moambue rehe

Tchauhaha 13

Castellano guigua ñe'ẽhe'iséva moambue rehe			
Guaraní ñe'ẽ	He'iséva	Moõguipa oukuua	
lénto	semi, algo	lento	
arruinádo	torpe	arruinado	
degracia	herir, matar	desgraciar	
intentíno	ano	intestino	
káusa	culpa	causa	
kuárto	muslo	cuarto de cuadrúpedos	
vale	eficiente	valiente	
váлле	lugar de nacimiento	valle	
vichea	pesquisar	bicho	
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	rambosa (p. 155)	almorzar (ár. y lat.) (DLE, 2022)	Guaraní he'ise ko'ẽmegua jekaru, ha castellano-pe: asa-jepegua jekaru.
2.	váлле (p. 195)	valle (lat.) (DLE, 2022)	Guaraníme he'ise ararecharenda térã tekorenda, ýrõ katu ojepuru máva oñembohory hağua hapicháre; haka-tu, castellano-pe oje'e yvype puku rehe.
3.	pomokéte (p. 142)	moquete (lat.) (DLE, 2022)	Guaraníme he'ise jopy, ha castellano-pe katu he'ise ñenupã.
4.	lembu tóro (p. 94)	toro (lat.) (DLE, 2022)	Guaraníme ha'e mymbachu'í ha castellano-pe vaka kuimba'e.
5.	pakova guanáko (p. 133)	guanaco (quec.) (DLE, 2022)	Guaraníme ha'e peteivaichagua pakova, ha castellano-pe katu peteĩ mymba okambúva.

3. Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva

Tchauhaha 14

Ñe'ẽporumeme, ñe'ẽ ipuandujóva ha he'isejojáva			
Oĩko ñe'ẽ oguerékóva hetepýpe taipu ndaipóriva guaraníme; ñe'ẽpehẽ ndaheseгуáiva ha he'iséva naiñambuéiva, hakatu katuínte ojepurúva iñe'ẽharatee apytépe ohechakuaa rehe hikuái ko'ã ñe'ẽ iñe'ẽmeguantevoiha: alóha (aloja), hárrro (jarro), hénte (gente, parientes), júnta (yunta), máta (mata), karóna (carona), karréta (carreta), lája (laya), láta (lata), pakéte (elegante, paquete).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	asádo (p. 42)	asado (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽpuandúpe ha he'isévape iñambue'ỹva.
2.	gálla (p. 53)	gallo (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽpuandúpe ha he'isévape iñambue'ỹva.
3.	júgo (p. 70)	yugo (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽpuandúpe ha he'isévape iñambue'ỹva.
4.	kámara (p. 72)	cámara (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ẽpuandúpe ha he'isévape iñambue'ỹva.
5.	tomáte (p. 183)	tomate (náh) (DLE, 2022)	Ñe'ẽpuandúpe ha he'isévape iñambue'ỹva.

Ñe'ëysaja moambue

Tchauhaka 15

Castellano-pe ojoajúva guarani ñe'ëpehëtai rehe

Castellano ojoajúva guarani ñe'ëpehëtai rehe			
<p>Heta ñe'ë ojeipurúva ambuegui ojehe ojoajúvo guarani ñe'ëpehëtai castellano rehe.</p> <p>Ñe'ëpehëtai mboyvegua o ha'e ava mbohapyha rechauhaka ha ñe'ëpehëtai mboyvegua j, ñ, je, ñe, ñe'ëapohetáva pegua: ojagara, ojevale, oñakarama.</p> <p>Ñe'ëpehëtai mboyvegua mba'e ha mbo ohechauka ñe'ëapoñemiha ha ñe'ëapoukaha: omba'evende, omboliga.</p> <p>Ñe'ëpehëtai upeigua <i>rã</i> ohechauka arapuru upeigua: che kamisarã.</p> <p>Ñe'ëpehëtai upeigua <i>i</i>, ipu'atáva, ha'e ñe'ë kokatu momichíva: pila'i.</p> <p>Ñe'ëpehëtai ku'ekatu'ýva n...i y nd...i (<i>i</i> ha'ehápe ñe'ëpehëtai upeigua ipu'atá'ýva) ohechauka mbotove: ndovaléi, nokövidái.</p> <p>Ñe'ëpehëtai upeigua <i>ite</i> ha <i>ta</i> ohechauka peteĩ teĩháicha kokatu tuicháva ha ára upeigua, ichupe katu terarãngue áva mbohapyháva: ombopagaitéta ichupe.</p> <p>Ojehechakuaa avei pa'ã ñe'ë ysaja rehegua umi táva térã tenda réra iysajáva España ñe'ëraro ojoapýva Guarani ñe'ëpehëtai upeigua rehe: Vallemi, Viñascué.</p> <p>Ko mba'e ojuháva oñembojoapývo guarani ñe'ëpehëtai mboyvegua ha upeigua España ñe'ë rehe ojehe avei umi ñe'ëpa'áme, oipyháva upe ñe'ë jehe'a peteĩterásava ojeheróva jopara oñeñe'ëvéva ko'ë ko'ëre Paraguái retáme, hakatu noñuahéiva ñe'ë jehe'ávape, he'iséva upéva, mbohapyha ñe'ëva.</p>			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	jevichea (p. 69)	vichar (port.) (DLE, 2022)	Ñe'ëpehëtai mboyvegua je ñe'ëapoheta peguáva ndive.
2.	moperõ (p. 102)	pelón (sin inf.) (DLE, 2022)	Ñe'ëpehëtai mboyvegua mo ñe'ëapoukaha peguáva ndive.
3.	menta'i (p. 100)	menta (lat.) (DLE, 2022)	Ñe'ëpehëtai upeigua ' i je ñe'ëapoheta peguáva ndive ohechaukáva ñe'ëmomichí.

Tchauhaka 16

Castellano teroyke ha terarãngue jepuru

España ñe'ë teroyke ha terarãngue jepuru			
<p>Teroyke «la» ha «lo» ojegueroyke guaraníme teroyke castellano-gua el, la, los las-gui. Noñemohendái imeña rehe, hakatu «la» papyteíva pegua ha «lo» payetáva pegua: <i>la</i> karai ministro, <i>lo</i> kuñakuéra.</p> <p>Ko'ã teroyke ojeipurukuaa terarãnguéicha avei: <i>la</i> oúva, <i>lo</i> omba'apóva.</p> <p>Ñe'ëtéva <i>ou</i> ha <i>mba'apo</i> ohokuaa ñe'ëteko <i>va</i> joapyrehe, ojojáva castellano-pe pe "relativo que" rehe. Avei pe teroja papýva <i>peteĩ</i> ojeipurukuaa teroyke kuaa'ývaicha guaraníme, oikóvo upéicharamo peteĩ ta'ã <i>un</i> ha <i>una</i>-gui: peteĩ kuñataĩ porã, peteĩ karia'y py'aguasu.</p> <p>Jahechakuaaháicha <i>peteĩ</i> naiñambuéi imeñáme ha ndojepurukuaái papytápe.</p>			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	káva larréina (p. 77)	la y reina (lat.) (DLE, 2022)	Teroyke la jeroike.
2.	motuka'ë (p. 102)	tú y caes (lat.) (DLE, 2022)	España terarãnguepresencia tú jeroike.

Tchauhaka 17

Guarani ñe'ẽ ojoapýva castellano ñepehẽtai rehe

Guarani ñe'ẽ ojoapýva castellano ñe'ẽpehẽtai rehe			
Ojehechakuaa guarani Paraguái retãmegua ñe'ẽ imeñáva, guarani ymaguarépe ndojehúiva; techapyrã výro (tonto) ha výra (tonta); vyrésa (tontería); kuñaséro (mujeriego).			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
	vyrésa (p. 197)	-eza (sin inf.) (DEL, 2022)	Guarani ñe'ẽ výro ogueroike castellano ñe'ẽpehẽtai -eza , tero andu'ỹva pegua.

Tchauhaka 18

Ñe'ẽ'eta castellano ñe'ẽrapo ojoapýva guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi España ñe'ẽrapo

Ñe'ẽ'eta castellano ñe'ẽrapo ojoapýva guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi España ñe'ẽrapo (ojeroike avei castellano ñe'ẽguigua)			
Ñe'ẽ'eta	Guaraní ñe'ẽrapo	Castellano Ñe'ẽrapo	
chamígo, chamíga	che (mi)	amigo/a	
yvyramáta (árbol que da madera)	yvyra (madera)	mata	
dioselopáge (gracias)		Dios se lo pague	
simapéna (descuidado)		sin más pena	
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	akãkurusu (p. 32)	cruz (lat.) (DLE, 2022)	akã + cruz.
2.	chavurro (p. 47)	burro (lat.) (DLE, 2022)	che (mi) + burro.
3.	gueira'y (p. 56)	buey (lat.) (DLE, 2022)	buey + ra'y.
4.	karajavóla (p. 75)	bola (occit.) (DLE, 2022)	karaja + bola.
5.	leõperõ (p. 95)	león y pelón (lat.) (DLE, 2022)	león + pelón.

Tabla 19

España ñe'ẽguigua castellano ñe'ẽpehẽtai rehe

España ñe'ẽguigua castellano ñe'ẽpehẽtai rehe			
Ñe'ẽrapo ha'e España ñe'ẽguigua oñembojoajúva peteĩ España ñe'ẽpehẽtai rehe ohechakáva ñe'ẽ meña. Techapyrã: aguélo, aguéla; púto, púta, etc.			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1.	aguéla (p. 30)	abuela (lat.) (DLE, 2022)	Ojehechakuaa ñe'ẽpehẽtaipaha a ohechakáva ñe'ẽ meña.
2.	aguélo (p. 30)	abuelo (lat.) (DLE, 2022)	Ojehechakuaa ñe'ẽpehẽtaipaha o ohechakáva ñe'ẽ meña.
3.	kerída (p. 82)	querida (lat.) (DLE, 2022)	Ojehechakuaa ñe'ẽpehẽtaipaha a ohechakáva ñe'ẽ meña.
4.	púto (p. 147)	puto (lat.) (DLE, 2022)	Ojehechakuaa ñe'ẽpehẽtaipaha o ohechakáva ñe'ẽ meña.
5.	vandída (p. 196)	bandida (it.) (DA, 2010)	Ojehechakuaa ñe'ẽpehẽtaipaha a ohechakáva ñe'ẽ meña.

Ñe'ẽjoajukatu moambue

Techaukaha 20

Castellano guigua ñe'ẽjoajukatu rehe ijypýva

Castellano guigua ñe'ẽjoajukatu rupi ijypýva			
Mokõivéva ñe'ẽ ojehe'áva ñe'ẽjoajukatu retepýpe iñambue. Guarani ñe'ẽ ningo oñemohenda ñe'ẽ ñe'ẽrapo mbojoajúva apytépe, hakatu castellano oñemohenda ñe'ẽ ñe'ẽrapo omboykéva apytépe. Guaraníme ojegueroikekuaa ñe'ẽtéva moimbaha pe ñe'ẽtéva retepýpe ojeipyhávo upéicha teroñe'ẽteje'éva peteĩ ñe'ẽ añómente.			
Guarani ñe'ẽretepy: Ojurumboty (Cierra su boca); castellano ñe'ẽra'ã: Omboty ijuru.			
P.º	Jeroike	Ypykue	Moambue Ñemohenda
1	asuka del campo. (p. 42)	azúcar y del campo (ár. y lat.). (DLE, 2022)	Castellano ñe'ẽmboyvegua moím-baha.
2	pakova de oro. (p. 133)	banana de oro (congo ñe'ẽ) (lat.). (DLE, 2022)	Castellano ñe'ẽmboyvegua moím-baha.

Temimo'ãmby paha

Ñe'ẽ pa'ã ningo ojuhuvavoínte peteĩ jerenda ñe'ẽ ojehe'ahápe ha ko tembiakuaareka rembiapóre omoneĩ ko mo'ãpy ojehechakuaávo atýraha castellano guigua Paraguái Guarani ñe'ẽ ko'ağaguávape.

247 ñe'ẽ jehupyre ojejuhúva ko tembikuaarekápe apoukapy ñe'ẽ aty rusu ojehechakuaáramo ko'áva ojeroikeha Guarani Ñe'ẽ Rerekuapavẽ Ñe'ẽryru tee apytépe, ko'ýte hesekuéra ae oñembohekóva ha oñemboysajapeteíva ñe'ẽ. Upéicha avei, iporã ojechauka upe Ñe'ẽryru ñe'ẽ poru akoigua reheguágui ojepyahaha, kóva he'ise, umi ñe'ẽ jeroike oñenohẽha tapicha puru ko'ẽ ko'ẽregua rembiecharãgui, he'isekuaáva upéva mba'érepa hetaita ija ipype castellano guigua, ojejesarekohápe tetã ñe'ẽ rembiasa ojegueroiguataha mokõivéva ñe'ẽ (guarani ha castellano) ñopa'ã akóigua jehasápe.

247 Castellano guigua jehupyre ñemoneĩ oñembogupy mbohapy tendapy

tee rupive: *Diccionario de la lengua española* (DLE), kuãvoja apopyre 2022 (233 ñe'ẽjehupyre), *Diccionario de americanismos*, kuãvoja apopyre 2010 (10 ñe'ẽjehupyre), ha *Diccionario del castellano paraguayo*, kuation apopyre 2017 (4 ñe'ẽjehupyre), upeichakue omboykeko mbaretéva ko tembikuaareka.

Ñe'ẽ ypykuaa marandu castellano guigua jehupyreita omboja peteĩ apyi hesaguasúva oñeakāngetybyta haḡua ñe'ẽ ojehe'áva oñemyambueha ojupe. Kóva rupi oñemoneĩkuaa castellano atýpe oikeha 16 ambue ñe'ẽgui ko'áva ojeroike mboyve Guarani Ñe'ëndýpe, ojeipapa'yre umi ñe'ẽjehupyre pura'ãguigua, jekuaaporã'yguigua, ha ambue ojekuaaporã'yva iñe'ẽypykuaa.

247 Castellano guigua, hetavéva ñe'ẽjeroike ijypy latín-gui (149 ñe'ẽjehupyre), 29 ñe'ẽjeroike ndohechakái ijypy marandu, 12 árabe ñe'ẽgui, 9 quechua-gui, 8 Francia ñe'ẽgui, 8 ñe'ẽpura'ãgui, 7 ijypy mokõi ñe'ẽme, 5 Occitania ñe'ẽgui, 4 maya ñe'ẽguigua, 3 inglés ha italiano-gui, 2 turco ñe'ẽgui, 2 portugués-gui, peteĩ teĩ ñe'ẽ ijypýva arameo-pe, prerromano ñe'ẽme, germano-pe, nahuátl-pe, vasco-pe, griego-pe ha ijypyrendakua'a'yva.

Oñehesa'yijóvo 247 España ñe'ẽguigua jehupyre, ojehechakuaa 454 moambue térã jekopytyra'ã ojuhúva umi ambue ñe'ẽguiguápe oikekuévo guarani ñe'ẽme, he'iséva kóva pe ñe'ẽ omba'eguerioikéva omboguapyha iñap'yimbyre tee ha hekoite umi ambue ñe'ẽguiguápe. Ko jehechapyre oñemombareteve ojehechakuaávo España ñe'ẽguigua papapypyrégui (247 ñe'ẽjehupyre), 175 (71 %) ohasa ñe'ẽjekopytyra'ã rehe, taha'e ñe'ẽpuandu apýpe, ñe'ẽysaja apýpe térã ñe'ẽjoajukatu apýpe.

454 ñe'ẽmoambuégui ojehechakuaáva ko tembikuaarekápe, 403 papapypyre oñemohenda ñe'ëndy rehegua moambue apytépe, hekopetéva oñema'ërenonde'ávo mba'epahína tembikuaareka apopyrã, ha'éva ñe'ëryru. Ko papapýgui niko, 319 ñe'ẽpuandu moambue; kóva he'ise pe ñe'ẽ je'e ha'e pe oñemoambuevéva ojegueroikevove castellano guigua guanánime, kóvako ojehukuaa pe ñe'ẽ gueroikehápe ayvureko ipyendaha ñe'ẽ apyteréramo.

Umi ñe'ẽpuandu moambuégui mokõi hesakājekuaa hetapy rupi, taipu moambue ha guarani ñe'ẽpehëtai retepy jekopytyra'ã rehe. Peteĩha ojere guaraníme henda'yva taipu moambue rehe ha mokõiha katu heñói umi guarani ñe'ẽpehëtai retepy rekoite pyendágui, jahechakuaávo ko ñe'ẽ nomboguapýiha ipa'ũme pundiekõi –ndaha'éiramo umi oje'éva peteĩ ayvusẽ año rupi- noñemboguapýiko avei ipype ñe'ẽ opáva pundiépe.

Ojehechakuaa papapyréramo 49 ñe'ẽysaja moambue, omyesakáva guarani ñe'ẽ rekoite, ha pevapýpe ñe'ẽpehëtai mbojoajuha reko. Péicha rupi iñapysẽ umi guarani ñe'ẽ ojoajúva castellano ñe'ẽpehëtai rehe ha ipykuévoicha avei, ñe'ẽ'eta castellano ñe'ẽrapo ojoajúva Guarani ñe'ẽrapo rehe térã mokõi castellano ñe'ẽrapo rehe, ha avei terayke térã terarāngue castellano ñe'ẽmegua oñemyendáva castellano ñe'ẽguigua pa'ũme.

Ñe'ẽjoajukatu apengohápe ojehechakuaa mokõimi ñe'ẽjehupyre, ko'áva ñe'ẽmboyvegua moĩmbaha castellano ñe'ẽretepypeguaite. Ko'ã ñe'ẽjehupyre ha'e: káva larréina ha pakova de óro. Sa'íha kóva jehupyréko ojerekuaa jeýnte pe tembikuaareka apopyrã rehe, Ñe'ëryrúvo upéva.

Opaichagua ambue ñe'ẽguigua ñehesa'yijorã ko tembikuaarekápe ojehechapyréva, ojeporu pojoapykatúramo ñe'ẽkuaatyhára Natalia Krivoshein de Canese rempiapokue herakuaitéva, oguerojerahápe ha'e ñemohendapy pukúpe ñe'ẽ ambueguigua ñemyendapyrã oñemboguapykuaáva castellano guigua

guaraníme ijáva rehe iñe'ëndy, ijyysaja ha iñe'ëjoajukatu rehegua apengohápe.

Ko Krivoshein (1997) ambue ñe'ëguigua ñemyendapýpe, ko tembikuaareka rupive, -ko'ã ñe'ëpykuua jehupyre jejuhúva guive- oñemyenonde irundy moambue myendapy. Mbohapy ñe'ëpuandu moambue atýpe: pu'ae pe'a, pu'ae moambue ha pundie jeroike; ha peteî ysaja moambuepýpe: España ñe'ëguigua castellano ñe'ëpehëtai rehe.

Ko tembikuaareka reheve oje'e ipaha ojehechakuaaha añetehápe kakuaaite oïha castellano guigua Guaraní Ñe'ëme, ára ha ára ohasávo avañe'ë oguerojeraveha iñe'ë España ñe'ë rehe ojehe'ávo ha péva ojapokuévo ojapyhykuuaaha iñe'ëpyrekoite, iñe'ëpuandu, iñe'ëysaja ha iñe'ëjoajukatu reko. Avei ojehechakuaa castellano péichante avei ojapoha opaichagua ambue ñe'ë jehe'apy ha ñemongu'ejo'a rapereko pa'ûme.

ARANDUKAPORUPYRE

Academia Paraguaya de la Lengua Española (2017). *Diccionario del castellano paraguayo*. Editorial Servilibro.

Academia de la Lengua Guaraní (2021). *Diccionario de la lengua guaraní del Paraguay*. Editorial Servilibro.

Aguilera Jiménez, D. (2011). *El bilingüismo paraguayo por dentro*. Editorial Servilibro.

Asociación de Academias de la Lengua Española (2010). *Diccionario de americanismos*. <https://www.asale.org/damer/>.

Castillo Fadic, M.N. (2002) *El préstamo léxico y su adaptación: Un problema lingüístico y cultural*. Pontificia Universidad Católica de Chile. Recuperado el 24 de enero del 2023 de Dialnet-ElPrestamoLexicoYSuAdaptacion-6467347.pdf

Fernández Moreno, F. (1998). *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Editorial Ariel SA.

Krivoshein de Canese, N. (1987). *El español de Paraguay en contacto con el guaraní*. Centro Paraguayo de Estudios Sociológicos.

Krivoshein de Canese, N. (1997). *Gramática guaraní: hispanismos*. Revista Bilingüe de Cultura Ñemity, n.º 34, 1.º semestre. https://conpla.org/wp-content/uploads/2022/05/Nemity_Remiandu.pdf

Marcos, M. (1931). *Hispanismos en el guaraní. Estudio sobre la penetración de la cultura española en la guaraní, según se refleja en la lengua*. Tesis de doctorado, Universidad de Buenos Aires.

Pereira Jacquet, M.G. (2013). *El guaraní hoy. Una aproximación a su lexicografía*. Editorial Servilibro.

Real Academia Española (2022). *Diccionario de la lengua española*. <https://dle.rae.es/>.

Reguera, A. (2012). *Metodología de la investigación lingüística*. Editorial Brujas.

Zarratea, T. (2019). *Los hispanismos en el guaraní actual*. Mbatovi. Espacio de cultura bilingüe paraguaya. Recuperado el 9 de enero de 2023 de <https://mbatovi.blogspot.com/2019/09/los-hispanismos-en-el-guarani-paraguayo.html>